

MATUSIK TAMÁS

A büntetőeljárás távoltartás szabályozásának jogalkalmazásbeli problémái

Talán még az új Btk. megalkotásánál is nagyobb sajtóvilvánosságot kapott a közelmúltban az a sikeres népi kezdeményezés, amely a családon belül elkövetett erőszakos magatartások önálló büntetőjogi tényállásként való kodifikálásának igényét fogalmazta meg. A civil közösségek érdeklődése a családon belüli erőszak témája iránt nem újdonság: a hozzátartozók közötti erőszak jelensége egy megelőző célokat szolgáló jogintézmény, a távoltartás kapcsán már évekkel ezelőtt az ideizhez hasonló méretű társadalmi vita tárgyává vált. Emlékezhetünk, hogy miután *Sólyom László* köztársasági elnök előzetes normakontrollra küldte, majd az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta¹ az Országgyűlés által e tárgyban meghozott törvényt, az 2009 júniusában ismét a parlament elé került, és az alkotmányossági aggályokat kiküszöbölő, de számos kérdést nyitva hagyó szövegezéssel 2009. október 1-jén hatályba is lépett – civil szervezetek hangos tiltakozásától és a sajtó élénk érdeklődésétől kisérvé². Így született meg a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény, amely bevezette a büntetőeljáráson kívül eső, polgári nemperes eljárásban elrendelhető megelőző távoltartást és a rendőrség által közigazgatási eljárás keretei között azonnal alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartást.

A Be. már évekkel ez előtt, a büntetőeljárás törvényt novellárisan módosító 2006. évi LI. törvény hatálybalépése óta tartalmazta a büntetőügyekben eljáró bíróság (vádemeelés előtt a nyomozási bíró) által elrendelhető távoltartás intézményét mint kényszerintézkedési formát. Ez azonban nem volt alkalmazható azokban az esetekben, amelyek azonnali intézkedést igényeltek, de nyomozás elrendelésére, illetve gyanúsításra (még) nem került sor, így az

¹ Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V. 6.) AB határozata szerint alkotmányossági szempontból elfogadható a távoltartás jogintézményének a büntetőjog körén kívül történő bevezetése, de mivel az alapjogokat – a személyi szabadságot, illetve a mozgás és tartózkodási hely megválasztásának szabadságát – korlátozó, ezért a jogintézmény bevezetéséhez garanciális szabályok egyidejű megléte szükséges.

² Életveszélyes kísérletezés – jogvédők bírálják az új távoltartási törvényt. Népszabadság Online, 2009. június 25. http://nol.hu/belfold/20090625-etelvezelyes_kiserletezes; Hibásnak tartják a távoltartásról szóló törvényt. Magyar Nemzet Online, 2010. március 29. http://mno.hu/migr_1834/hibasnak_tartjak_a_tavoltartasrol_szolo_torvenyt-260276

érintettek eljárási védelme ezekre az esetekre egyáltalán nem volt garantált. Ezért volt szükség hiánypótló jelleggel az említett és a büntetőeljárásról szóló 2003. évi LXXII. törvényben a távollattartási formák bevezetésére.³ Ennek következtében a köznapi értelemben vett távollattartás – összhangban az eredeti, 2003-as nemzeti stratégia szellemével – immár kettős irányból szabályozottan csaknem négy éve van jelen megelőző intézkedésként és büntetőeljárási kényszerintézkedésként. Ezért első látásra úgy tűnhet, hogy a távollattartás e jogintézményei így együtt megfelelően és hatékonyan védelmezik a hozzátartozók közötti erőszak elszívódását és tartják távol tőlük az erőszakot elkövetőket attól függetlenül, hogy a cselekményt a hatóságok büntetőjogi értékelés körébe vonták-e a konkrét ügyben, vagy sem.

Sajnos ez csak a látszat. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy az említett két törvényben szabályozott távollattartási formák alkalmazásukban gyakran egymástól függetlenül léteznek olyankor is, amikor egymást követő alkalmazásuk volna indokolt, másrészt egyenkénti szabályozásuk önmagában sem mentes problémáktól és súlyos hiányosságoktól. A rendőrség által alkalmazható ideiglenes megelőző távollattartás esetében a határozat kézbesítésével és az arról való értesítéssel, továbbá a tartama számításával lehetnek problémák.⁴ A polgári bíróság által elrendelhető megelőző távollattartás kapcsán az erőszak túlságosan tág meghatározását, a bántalmazó és a bántalmazott törvényben megfogalmazott körét – a be nem jegyzett volt élettárs nem esik a törvény személyi hatálya alá – érik elsősorban kritikák⁵, e hiányosságok orvoslására az Országos Bírósági Hivatal elnöke törvény módosítást is kezdeményezett.⁶ A büntetőeljárási távollattartás szabályozásának szakmai kritikái már korábban is megjelentek.⁷ Rá kell mutatni arra, hogy a 2009-ben hatályba lépő távollattartás-

3 A 2009. évi LXXII. törvény indokolása is tartalmazta, hogy a büntetőeljárási távollattartás önmagában nem igazán felelt meg a várakozásoknak, és a törvény a Be.-nek a távollattartással kapcsolatos szabályait is módosította néhány ponton, például a kényszerintézkedés maximális tartamát harmincóról hatvan napra emelte.

4 Alföldi Ágnes: A családon belüli erőszak megítélése és megelőzésének eszközei a magyar és európai uniós jogban. Jogelméleti Szemle, 2011/3. <http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi47.html>

5 Mantz-Kelemen Kata Réka: A megelőző távollattartás gyakorlati alkalmazásának problémái a bíróságok szemszögéből. Jogi Fórum, 2012. március 13. <http://www.jogiforum.hu/hirek/27369>

6 Az Országos Bírósági Hivatal elnökének előterjesztése a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távollattartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény módosítására. http://www.birosag.hu/sites/default/files/tavolattartas_jogalkotasi_javaslat_2009_evi_lxxii_tv.pdf

7 Galajda Ágnes: Családon belüli erőszak szabályozásának problémái és lehetőségek az igazságszolgáltatásban. A Szófiában, 2008. február 12–14. között tartott regionális konferencián elhangzott előadás; Emellett a 2009. évi LXXII. törvény indokolása is utalt a büntetőeljárási törvény hiányosságaira.

si törvény és a Be. azzal egyidejű módosítása sem tette érdemben hatékonyabbá az áldozatok védelmét, a büntetőeljárás távollattartás szabályozásával kapcsolatos problémák áttekintésének pedig egy nemrég született, Magyarországot elmarasztaló strasbourgi ítélet is különös aktualitást ad.⁸ Változatlanul számottevő probléma ugyanis, hogy a büntetőeljárás távollattartással kapcsolatos bírói döntés – a védendő céllal össze nem férő módon – a legtöbb esetben időben jelentősen eltávolodik az eljárás alapjául szolgáló büntetendő cselekménytől anélkül, hogy a terhelttel szemben ideiglenes megelőző vagy megelőző távollattartást alkalmaztak volna, így a bántalmazott nem jut idejében hatékony védelemhez. Amikor pedig elrendelik a távollattartás kényszerintézkedést, akkor a törvény által maximálisan előírt tartama nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy a kívánt megelőző hatás megnyugtató mértékű legyen.

Ebben a cikkben a büntetőeljárásban alkalmazott távollattartás szabályozásának gyakorlatban jelentkező, azaz a jogalkalmazásban tapasztalt hiányosságait és következetlenségeit igyekszem részletesebben, átfogó jelleggel feltárni és bemutatni. A „távollattartás” szót a Be. szerinti kényszerintézkedésre utalva használom, a megelőző távollattartásról és az ideiglenes megelőző távollattartásról – amelyek külön elemzése nem célja ennek az értekezésnek, de a jogi környezet tekintetében nem hagyhatók figyelmen kívül – csak a kapcsolódási pontok vonatkozásában ejtek szót.

Távollattartás a büntetőeljárásban

A távollattartás 2006. július 1-jén hatályba lépett, 2009. október 1-jével néhány ponton módosított szabályait a Be. VIII. fejezetének III. címén belül találjuk a lakhelyelhagyási tilalmat és a házi őrizet szabályozó szakaszok után. Ekként a távollattartás a büntetőeljárás rendszerében egyértelműen a mozgást korlátozó kényszerintézkedések közé tartozik. Ezt a 138/A § (1) bekezdésének definíciója is egyértelműsíti, amikor kimondja, hogy a távollattartás a terheltnek a szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. Ennek megfelelően alakul a távollattartásnak az ugyanezen jogszabályhely *a)–c)* pontjaiban felsorolt tartalma is, azaz a meghatározott lakástól vagy személytől való távolmaradás kötelezettsége, a közvetett, illetve közvetlen érintkezés megtiltása. A törvény indokolása kiemeli, hogy a távollattartás

⁸ A Kaluczka kontra Magyarország-ügyben (57693/10. sz. kérelem) született ítélet, amelyre a későbbiekben visszatérek.

tartással a terhelt az adott ingatlanból a használat jogcímétől függetlenül távolítható el. Mindez pedig alkotmányos alapjogok súlyos korlátozásával is járhat, ezért a távollattartás elrendelése kérdésében kizárólag a bíróság dönthet, feltételei pedig zárt kört alkotnak. Hasonlóan az előzetes letartóztatáshoz, ebben az esetben is beszélhetünk általános feltételről – amely ugyanúgy a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja – és különös indokokról, amelyek e helyütt is megalapozott feltevésekként szerepelnek. A két különös ok, amelyek közül alapos feltételezéseként legalább az egyiknek fenn kell állnia távollattartás elrendelése esetén, a következő: a terhelt a sértett tanú befolyásolásával vagy megfélemlítésével megghiúsítaná, megnehezítené vagy veszélyeztetné a bizonyítást; illetve a terhelt a megkísérelt vagy előkészített bűncselekményt véghezvinné, vagy a sértett sérelmére újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követne el. Látható, hogy ezek az okok szövegükben is nagyfokú hasonlóságot mutatnak az előzetes letartóztatásnak a Be. 129. § (2) bekezdésének c) és d) pontjában szabályozott okáival, azzal az eltéréssel, hogy itt mindkét veszélynek speciálisan a sértett irányában kell fennállnia. Ezért a törvény is egyértelműsíti, hogy a távollattartás akkor alkalmazható, ha a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelése nem szükséges, amivel a távollattartást egyértelműen az előzetes letartóztatás egyik alternatívájává teszi. Ezzel egybevégt az előzetes letartóztatás elrendelésénél írt eljárási szabály, amely szerint a bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollattartást is elrendelhet.⁹ Ez egyben azt is jelenti, hogy a Be. 60. § (2) bekezdésének alkalmazásánál – azaz a lehető legenyhébb és még arányos korlátozás kiválasztásánál – a távollattartással mint szóba jöhető alternatívával is számolni kell. Másik oldalról viszont, mivel a feltételei az előzetes letartóztatáséihoz hasonlatosak, a távollattartás a büntetőeljárásban is erősen körülhatárolt és csak szükséges esetben alkalmazható kényszerintézkedési forma. Ennek az az oka, hogy bár egyes esetekben csak a mozgási szabadság igen enyhe korlátozásával jár – például tényállásszerű magatartást tanúsító, de az általa szándékolt sikereket el nem érő erőszakos udvarló eltiltása rajongása tárgyától –, más esetekben azonban súlyos egzisztenciális nehézségeket okozhat a távollattartás hatálya alatt állónak, hiszen adott esetben a terheltnek azonnal új tartózkodási helyet, esetleg munkahelyet kell találnia, és ennek anyagi feltételeit magának kell megteremtenie.

⁹ A Be. 139. § (2) bekezdése azt is előírja, hogy ha a terhelt a távollattartás szabályait szándékosan megszegi, és ezt utólag nem menti ki, előzetes letartóztatása rendelhető el, illetőleg ha ez nem szükséges, rendbírósággal sújtható.

Abból, hogy a távoltartás elrendelésének feltétele – az előzetes letartóztatáshoz hasonlóan – szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanújának fennállása, egyértelműen következik, hogy a gyanúsított kihallgatás és a megalapozott gyanú közlése előtt, illetve ezek hiányában nem kerülhet sor távoltartás elrendelésére. (Ezért, amint arra még kitérek, a gyakorlatban indokolt volna ezekben az esetekben – ha valóban szükséges, és a speciális feltételek fennállnak – a büntetőeljáráson kívüli ideiglenes megelőző távoltartást, illetve a megelőző távoltartást alkalmazni.)

Távoltartás elrendelésére is sor kerülhet ugyan vádemelés után a bírósági eljárásban, akár hivatalból is, ez azonban igen ritkán fordul elő. A távoltartásról való döntés szükségessége ugyanis alapvetően vádemelés előtt, tipikusan a nyomozás kezdeti szakaszában merül fel, és ezáltal a nyomozási bíró hatáskörébe tartozik a Be. 207. § (2) bekezdése szerint.

A nyomozási bíró minden esetben indítványról dönt, de távoltartás elrendelésére irányuló indítvánnyal – a személyi szabadságot érintő többi kényszerintézkedéstől eltérően – nem csak az ügyész élhet. A Be. 138/B §-a ugyanis a távoltartás indítványozására jogosultak körét akként határozza meg, hogy ezt a kényszerintézkedést az ügyész, a magánvádló, a pótmagánvádló, a sértett, a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes sértett törvényes képviselője, valamint a terhelttel közös háztartásban élő kiskorú személy törvényes képviselője is joghatályosan kezdeményezheti. Egyszerűsítve tehát az indítványozó személye szerint két különböző esetről beszélhetünk: az egyik az ügyész által előterjesztett, a másik pedig a sértetti körből származó indítványok köre, illetve az azokkal összefüggő eljárás és döntés. (Ahogy arra már utaltam, távoltartás akkor is elrendelhető az előzetes letartóztatás helyett, ha az ügyési indítvány a legszigorúbb kényszerintézkedés elrendelését célozza, ekkor az eljárási mód az eredeti ügyési indítvány tárgyához igazodik.)

Távoltartás elrendelésére irányuló ügyési indítvány esetén az eljárás az előzetes letartóztatás elrendeléséhez hasonlatos: mivel ezekben az esetekben a gyanúsítás már megtörtént, és a terhelt tipikusan őrizetben van, a nyomozási bíró annak ideje alatt ülést tart, és elbírálja az ügyési indítványt. Az ilyen eset viszonylag ritka, de nem példa nélküli, és az eljárást tekintve alapvetően problémamentes, hiszen az ügyész gondoskodik a terhelt előállításáról, a sértett jelenlétére pedig nincs is szükség.¹⁰

¹⁰ Egyes esetekben őrizetbe vételre sem kerül sor, hanem az ügyész az indítványa megtételekor megidézti a terheltet az ülésre, amely ebben az esetben is időszerűen megtartható.

Ennél viszont sokkal gyakoribb az, amikor az indítvány nem az ügyésztől, hanem a sértettől származik, és erről kell döntenie a bíróságnak a terhelt meghallgatásával, a sértett mint indítványozó kötelező és szükségszerű jelenlétében. Ez az esetkör a Be. álláspontom szerint nem szabályozza a jogalkotói célnak megfelelően – még a 2009. évi LXXII. törvénnyel együtt szemlélve sem –, és alacsonyabb szintű norma sem ír elő olyan protokollt, amely a gyors és hatékony döntés meghozatalát a sértett kezdeményezésére is rendszerszinten lehetővé tenné.

A hatályos szabályozásnak a jogalkalmazásban megjelenő hiányosságai

A sértett leggyakrabban a büntetőfeljelentésében vagy első tanúkénti kihallgatásakor tesz indítványt a távollét elrendelésére. Ha a bűncselekmény nem olyan jellegű, hogy a feljelentett azonnali előállítását és meggyanúsítását indokolná, akkor a feljelentés nyomán megkezdődik a nyomozás, de meghatározott személy gyanúsított felelősségre vonására még sokáig, akár hónapokig nem kerül sor. Ez még önmagában nem kifogásolható, hiszen a gyanú közlésének kellően megalapozottnak kell lennie, és ez sok esetben már eleve nyomozási cselekmények elvégzését igényli. Ez idő alatt azonban távollét elrendelésére nem kerülhet sor, mivel hiányzik a megalapozott gyanú. A tapasztalat az, hogy ezekben az esetekben a nyomozó hatóság az ügyészen keresztül megküldi a sértett távollétára irányuló indítványát a bíróságra, ahol csakis egyfajta döntés szülehet: a sértetti indítvány formális elutasítása, hiszen a távollét alapvető feltétele első látásra is hiányzik.¹¹ Álláspontom szerint ezekben az esetekben indokolt volna a nyomozás lefolytatásával egyidejűleg a megszokott büntetőeljárás út mellett a távollétási törvényben szabályozott formák szerinti eljárásra is rátérni, és ha a távollétási törvény hatálya alá tartozó hozzátartozó bántalmazásáról van szó, az ideiglenes megelőző távollét, illetve a megelőző távollét irányába terelni a döntést. Ehhez a nyomozó hatóság rugalmas hozzáállására volna szükség, hiszen a sértett nem feltétlenül ismeri a távollét különböző jogintézményeit és azok eltérő feltételeit, ezért nyilatkozatát, indítványát tartalmilag nem csak a bün-

¹¹ Bár a Be. szerint ilyen döntés meghozatalához is ülést kellene kitűzni – a jogszabály nem tartalmaz olyan kivételt, mint az óvadék törvénybe ütköző feljárlása esetére –, a fővárosi bírói gyakorlat szerint az ismeretlen tettes ellen folyamatban lévő ügyekben a távollét iránti indítvány ülésen kívül, iratok alapján is elutasítható.

tetőljárási távoltartás kezdeményezéseként kellene tekinteni akkor, ha gyanúsítás még nem történt és közeli időpontban nem is várható. Ezzel együtt is előfordul, hogy megelőző távoltartás elrendelésére kerül sor a büntetőügy megindulása mellett, de ez nem minden esetben történik így, a gyakorlat e tekintetben esetlegesnek tűnik, arról pedig sem a büntető-, sem a polgári bíróság nem tehet, hogy az indítványok nem mindig jutnak el oda idejében, ahova a tartalmuk szerint kellene.

Van azonban egy talán még jelentősebb probléma is, amely már egyértelműen a törvényi szabályozás hiányosságára vezethető vissza. Ez pedig abból ered, hogy a távoltartásra irányuló sértetti indítvány esetén a nyomozási bíró eljárása az őt érintő általános szabályok szerint kell hogy alakuljon: a Be. 211. § (1) bekezdésének második mondata szerint, ha az indítványt nem az ügyész terjesztette elő, azt a nyomozási bíró megküldi a gyanúsítottnak, a védőnek, intézkedik a szükséges iratok beszerzése iránt, továbbá az ülés határnapjáról és helyéről értesíti az indítványozót, az ügyészt, a gyanúsítottat és a védőt.¹² Mivel a távoltartás mint kényszerintézkedés elrendeléséről csak ülésen lehet dönteni, a nyomozási bírónak az előbbi eljárást kell követnie, azaz az érintettek bíróság általi szabályszerű értesítése szabályszerű. A Be. 67. § (2) bekezdése első helyen említi az írásbeli (azaz postai) út igénybevételét, de lehetőséget ad telefon, fax, számítógép használatára is, kötelező sorrendet nem állít fel. Telefonon azonban legritkább esetben érhető el egyszerre a terhelt és a sértett (sokszor a telefonszámuk sem ismert), ráadásul a gyanúsítottnak még az indítványt is meg kell valamilyen formában küldeni annak ellenére is, hogy általában egy feljelentés vagy tanúkihallgatás során jegyzőkönyvezett mondatról, nem pedig külön indokolt indítványról van szó. Az érintetteknek (a védő kivételével) a legritkább esetben van faxkészülékük, az e-mail címük pedig általában nem ismert, és a szabályszerűséget tanúsító visszaigazolás sem volna ezeken a módokon garantált. A legtöbb esetben tehát marad a postai út, amely a tértivevény visszaérkezésével együtt jelentős időt vesz igénybe, ezért a szabályszerűségről való megbizonyosodáshoz az ülés határnapját csak több héttel az indítvány beérkezése utánra lehet kitűzni.

Így tehát távoltartásra irányuló sértetti indítvány esetén a teljesen törvényes eljárás mellett is az a helyzet áll elő, hogy a nyomozási bíró csak hetekkel, akár

¹² A terhelt jelenléte tehát – mivel a Be. kifejezetten az értesítését, nem pedig az idézését írja elő – nem kötelező, ez pedig a kényszerintézkedés jellegét tekintve eleve aggályos törvényi rendelkezés a távoltartás esetében. Az indítványozó sértett megjelenése sem kötelező, mindazonáltal ha ő nem jelenik meg, azt a Be. 211. § (2) bekezdésének első mondata szerint úgy kell tekinteni, hogy az indítványt visszavonta. Ezért erre célszerű az értesítésben figyelmeztetni a sértettet.

hónapokkal később kerül döntési helyzetbe mind az indítvány megtételéhez, mind az annak alapjául szolgáló feltételezett bűncselekményhez képest.¹³ Ez pedig teljes mértékben a sértettek hatékony védelme ellen hat¹⁴: nem nehéz belátni, hogy ha valóban indokolt lett volna a távollattartás az indítvány megtételkor, akkor ebben, az érdemi döntés szempontjából tétlenül eltelt időben minden olyan dolog bekövetkezhetett, amelyek megelőzésére a távollattartás szolgálna, hiszen a kiszolgáltatottság változatlanul megmarad. Ezáltal a jogintézmény célja erősen sérül. Az ellenkező eset is igaz: ha ebben az időszakban semmilyen inzultus nem érte a sértettet, a bíróságnak a döntésekor ezt a körülményt is mérlegelnie kell.¹⁵ A távollattartás elrendelése adott esetben ekkor is indokolt lehet, hiszen a Be.-t módosító 2006. évi LI. törvény indokolása szerint a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy a bűncselekmény jellege megalapozhatja-e a sértett fellelmet a terheltől, vizsgálnia kell továbbá a terhelt és a sértett viszonyát is, figyelemmel kell lennie arra, hogy a sértett mennyiben idézte elő a távollattartás elrendelését megalapozó cselekményt, továbbá tekintettel kell lennie a terheltnek az eljárás során tanúsított magatartására is.

A nyomozási bírónak ezeket a körülményeket az ülésen kell feltárnia az iratok tartalmára is figyelemmel.¹⁶ A sértett által kezdeményezett távollattartás esetében viszont az ülés mint eljárási forma is sajátos alakul. Ennek oka, hogy indítványozóként nem az ügyész, hanem a sértett van jelen, aki egyszersmind

13 Szólni kell még arról is, amikor a távollattartás iránti, idejében megtett sértetti indítvány valamilyen okból csak a megtétele után igen hosszú idővel, akár több mint egy évvel később, éppen vádemelés előtt jut el a nyomozási bíróhoz. Bár az általános ügyészi gyakorlat az, hogy a sértett indítványát – akár a nyomozó hatóság, akár az ügyész előtt tette – késedelem nélkül kell továbbítani a nyomozási bíróhoz, mégis előfordult néhány ilyen eset. Ezek az esetek – ellentétben a cikkben írt többi problémával – nem a jogszabály vagy az általános eljárásrend hibájára utalnak, hanem a hatóságok fokozottabb figyelmét igénylik.

14 Ez a megállapítás nem új keletű: a 2009. évi LXXII. törvény indokolása is hivatkozik több civil szervezetre azon levelére, amely szerint a büntetőeljárás távollattartás átlagos átfutási ideje hat hónap. A távollattartási törvény ennek kiküszöbölésére vezette be az új, büntetőeljáráson kívül eső távollattartási jogintézményeket, de mivel ezek nem szükségszerűen helyettesítik egymást a gyakorlatban, a probléma továbbra sem megoldott.

15 Tapasztalataim szerint, mivel az ülés csak hetekkel, későbbi gyanúsítás esetén hónapokkal a sértetti indítvány megtétele után tartható meg, az ülésen a sértettek sok esetben vissza is vonják indítványukat arra tekintettel, hogy mivel az eltelt időben nem történt atrocitás, a távollattartást már nem tartják szükségesnek. Bár a bíróságnak ilyenkor van a legegyszerűbb feladata – a távollattartás feltételeit vizsgálnia sem kell –, ebből is látható a probléma mibenléte: egyrészt a sértett hatékony védelem nélkül töltötte el a vallomása szerinti bántalmazást közvetlenül követő időszakot, másrészt az indítványok ezen okból való gyakori visszavonása a távollattartás jelenlegi szabályozásának értelmét kérdőjelezi meg.

16 Amint említettem, vádemelés utáni bírósági szakban ritkán merül fel a távollattartás elrendelésének az igénye, illetve szükségessége, ha mégis, akkor arról előkészítő ülésen vagy a tárgyaláson lehet dönteni. Mindazonáltal a jogintézmény jellege folytán a legtöbb esetben a nyomozási bíró dönt a távollattartásról.

szükség szerűen találkozik is bántalmazójával, illetve zaklatójával, azaz az ügy terheltjével.¹⁷ Majdnem hasonló tehát a helyzet, mint egy magánvádas tárgyaláson, csak hogy itt kevésbé keverednek az eljárási pozíciók, mivel a sértett az ülésen elsősorban nem tanúként, hanem kifejezetten indítványozói minőségében van jelen, és nem a bűnösség eldöntése, hanem az általános és különös feltételek vizsgálata a bíróság feladata. Így határozott álláspontom szerint tanúvallomást nem lehet felvenni a sértettől, és a tanúra vonatkozó figyelmeztetéseket sem kell közölni vele, hiszen a tanú kihallgatása, hovatovább a terhelttel az ülésen való szembesítése már egyértelműen bizonyítási eljárás lefolytatását jelentené, ez pedig – a Be. 207. § (3)–(5) bekezdésében külön nevesített eseteket kivéve – nem a nyomozási bíró hatásköre és feladata. A Be. 211. § (3) bekezdése szerint az ülésen az indítványozó az indítványt megalapozó bizonyítékokat írásban előterjeszti, vagy szóban előadja. Ennek megfelelően az ülésen történő tanúkénti kihallgatása nélkül is nyilatkozatni lehet és kell is a sértettet arról, hogy indítványát mivel támasztja alá, történt-e zaklatás, bántalmazás az indítvány megtétele óta, mi alapján lehet megalapozottan következtetni a távoltartás feltételeinek fennállására. Ismét hangsúlyozandó, hogy ennek nem tanúkihallgatás, főleg nem szembesítés keretében kell történnie.¹⁸ Ezt követően – a tárgyalásnak az ülésre is megfelelően vonatkozó szabályai szerint – a gyanúsítottat a sértett (és a sértetti képviselő) távollétében kell meghallgatni, mert az ezzel ellentétes megoldás megnehezítené a nyomozó hatóság további munkáját és az ügyet vádemelés esetén tárgyaló bíróság bizonyítási lehetőségeit is. Hozzáteszem, ettől eltérő gyakorlatról is hallottam már, és a jogalkalmazás e tekintetben valószínűleg nem egységes, mivel az ülésre vonatkozó különböző szabályok egybevetése és a kérdés megítélése különböző megoldásokat eredményezhet. Én a törvényből az előbbieken ismertetett eljárást tudom kiolvasni, és a leginkább célszerűnek is ez a megoldás tűnik – a nyomozási bíró előtti parttalan „civakodás” mindenestre jó eséllyel elkerülhető vele. A lényeg az, hogy úgy szülessen megalapozott és törvényes döntés a sértett által indítványozott távoltartásról, hogy az ülés ne váljon a bizonyítás színhelyévé, és ne szűkítse le a bizonyítást végző nyomozó hatóság, illetve esetleges vádemelés után eljáró bíróság lehetőségeit.

Ha a bíróság az ülés eredményeképpen a távoltartás elrendelését indokoltan tartja, megjelenik a jogintézmény jelenlegi tartalmának jelentős korlátja,

¹⁷ Az ügyész jelenléte a sértett által indítványozott távoltartás tárgyában kitűzött ülésen nem kötelező, és a legtöbb esetben az ügyész nem kíván részt venni az ilyen üléseken.

¹⁸ A Be. 207. § (3)–(5) bekezdéseiben és a 212–213. §-ban határozza meg azokat a speciális eseteket, amikor a nyomozási bíró az ülésen bizonyítási cselekményt végezve tanúkat hallgathat meg, a távoltartás mint kényszerintézkedés tárgyában tartott ülés pedig nem tartozik ebbe a körbe.

az időtartam problémája is. Ez pedig abban rejlik, hogy a távollattás legfeljebb hatvan napig rendelhető el a Be. 138/B § (1) bekezdése szerint¹⁹, és eltérően egyéb kényszerintézkedésektől, a meghosszabbítására sincs törvényes lehetőség, újbóli elrendelésére pedig csak új körülmények felmerülése esetén kerülhet sor.²⁰ Kérdés, vajon mire elég ez a hatvan nap. Hiszen itt már – elentétben az ideiglenes megelőző és a megelőző távollattással – a büntetőeljárás során belül vagyunk, szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény terheltjéről van szó, vele szemben merül fel a távollattás szükségessége, mégpedig azért, mert az elmaradása esetén vagy a büntetőeljárás érdeke sérülne jó eséllyel, vagy pedig újabb bűncselekmény elkövetésének reális veszélye állna fenn. Hogy ebben az esetben miért volt ilyen óvatos a jogalkotó, arra a miniszteri indokolásból sem kapunk magyarázatot. A terhelti alapjogok súlyos korlátozása mindenestre nem lehet érv, hiszen azt az eljárás érdeke és a sértett védelme más kényszerintézkedések esetében is megelőzi. Nem véletlen, hogy amikor az indítványozó sértettek értesülnek a távollattás meg nem hosszabbítható maximális tartamáról, maguk is sok esetben érzik úgy, hogy a távollattásnak így nincs semmi értelme, és a jogalkalmazó sincs feltétlenül más véleményen, hiszen ahogy az előzetes letartóztatás indoklottsága is ritkán szűnik meg a bűnisméltés veszélye esetén hatvan nap múlva minden átmélet nélkül, úgy a távollattás különös indokáról (különösen a speciális bűnisméltésről) is nehezen lehet az életszerűséget szem előtt tartva azt állítani, hogy hatvan nap alatt automatikusan és minden esetben elenyészne. Hatását tekintve sem szerencsés az, ha a távollattás előre kiszámíthatóan maximum hatvan napot ölel fel, mivel az ez alatt az idő alatt felgyülemlett feszültségek a határidő lejáta után újabb konfliktusokhoz vezethetnek, és ez az idő nem minden esetben elég hosszú ahhoz, hogy időben eltávolodva a vélt vagy valós sérelmekről, normális mederbe terelje az érintettek egymáshoz fűződő viszonyát.

¹⁹ A távollattást a bíróság tíztől hatvan napig terjedő időre rendelheti el.

²⁰ Találkozom olyan véleménnyel is, amely szerint a Be. nem zárja ki a távollattás újbóli elrendelésének lehetőségét változatlan körülmények mellett sem. Ezzel szemben a 2006. évi LI. törvény 60. §-ának indoklása világosan fogalmaz: „A távollattás legrövidebb időtartama tíz nap, leghosszabb tartama harminc nap, azon túli meghosszabbítására nincs lehetőség.” Bár azóta a harmincnapi maximum hatvan napra módosult a Be.-ben, ez a jogalkotó iménti szándékát nyilvánvalóan nem változtatta meg, és a Be. VIII. fejezetének egész rendszeréből is az a következtetés vonható le, hogy nem lehet kényszerintézkedés újbóli elrendelésével az időtartamot kvázi meghosszabbítani. Távollattás újbóli elrendelése tehát csak új körülmény, új történés felmerülésekor lehetséges, viszont ha ezt az új körülményt a távollattás eredménytelensége (a szabályok megszegése) idézi elő, akkor már a távollattás helyett akár az előzetes letartóztatás elrendelésére is szükség lehet, azt viszont vádemelés előtt csak az ügyész indítványozhatja.

Véleményem szerint tehát ez a generális időbeli korlátozás nem helyénvaló, és kijelenthető, hogy ha a mozgási szabadságot sokkal jelentősebben korlátozó kényszerintézkedések közül a személyi szabadság teljes elvonásával járó előzetes letartóztatás – amely nem vitathatóan a távollattartásnál jóval erősebben korlátoz alapjogot és hatol a magánszférába – minden további nélkül meghosszabbítható megfelelő eljárás szerinti felülvizsgálat és a feltételek változatlan fennállása esetén, akkor ez a távollattartás esetében is ugyanígy indokolt volna.

Megjegyzendő, hogy helyeselhető törekvéssel, de a gyakorlatot ismerve kissé fölösleges módon írja elő a Be. 138/B § (5) bekezdése, hogy ha a terhelttel szemben távollattartást rendeltek el, az eljárást soron kívül kell folytatni, hiszen ez a soron kívüli kötelezettség is legfeljebb hatvan napig tarthat, és tapasztalatok alapján tudjuk, hogy ennyi idő alatt a legkritikább esetben szokott lezárulni a nyomozások érdemi része.²¹ A Be. 138/B § (4) bekezdésében a távollattartás módosítására, illetve megszüntetésére vonatkozó eljárási szabályok is csak első látásra tűnnek alaposan kimunkáltkak az indítványok kötelező beszerzésének előírásával, hiszen a távollattartás legfeljebb hatvannapos idején belül ez kivitelezhetetlen, és a gyakorlatban valószínűleg nem is igen fordult még elő ilyen eljárás, tekintettel arra, hogy szükségességének felmerülése és a döntés közötti időben minden bizonnyal letelik a kényszerintézkedés maximális tartama.²²

Ezek a normatív következtetések is rávilágítanak arra, hogy a távollattartás szabályozása igen felemásra sikerült, hiszen míg a kényszerintézkedés feltételeinél az előzetes letartóztatás szabályaihoz képest is igen részletes és kimunkált szövegezést kapott, a további szabályai önmagukkal és a Be. egyéb eljárási szabályaival sem minden tekintetben koherensek. Az pedig, hogy a Be. a távollattartásra nem vezetett be – a kizárólag az ügyész által indítványozható többi kényszerintézkedéshez képest – speciális, az ügyben eljáró hatóságok feladatait az elérni kívánt célhoz rendelt eljárárendet, jelentősen hátráltatja a hatékony jogalkalmazást.

Az előbbieket összefoglalva tehát a probléma abban rejlik, hogy a távollattartás kényszerintézkedés eljárási szabályai éppen azokban az esetekben nehezi-

²¹ Emellett a soronkívülség követelménye a házi őrizet esetében sem jelenik meg a törvényben, de ezt a különbségtelt indokolhatja a távollattartás más jellegű beavatkozása az alapjogokba.

²² A Be. 138/B § (4) bekezdése mellett már valóban nehéz nélkül elismerni, hogy ne emlékezzünk meg a jogalkotónak az életviszonyokról való mély ismeretéről, hiszen ebben a jogszabályhelyben egy, a gyakorlatban kb. két hónapos időigényű eljárást írt elő arra az esetre, ha a távollattartás tíz-hatvan napos tartamán belül jelentős változás állna elő.

tik meg az áldozatok hatékony hatósági védelmét a büntetőeljárásban, amikor a távollattartás elrendelését a sértett kezdeményezi, hiszen ilyenkor a döntést a törvényi rendelkezések betartása mellett nem lehet időszerűen meghozni; továbbá a döntési helyzetben is azzal kell szembesülni, hogy az intézkedés csak igen korlátozott időre szólhat, és ezáltal a hatékonyság eredendően nem lehet olyan, mint amelyet a védendő érdek indokolt esetben megkívánna. A probléma aktualitását adja a Kalucza kontra Magyarország-ügyben 2012-ben meghozott, hazánkat elmarasztaló strasbourgi ítélet is. Ebben az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejtette, hogy a távollattartással kapcsolatos intézkedés lényege az, hogy azonnali vagy legalábbis hatékony védelemben részesítse az erőszak áldozatait, emellett hangsúlyozta a hasonló ügyekben való haladéktalan döntéshozatal szükségességét, és problémának nevezte a magyar szabályozást illetően a döntések meghozatalával kapcsolatos határidők hiányát.²³

Mindezek alapján, a hatályos magyar szabályozás előbbiekben kifejtett és az Emberi Jogok Európai Bírósága által is említett hiányosságai folytán nem túlzás kijelenteni, hogy a *Be. szerinti távollattartásnak a jelenlegi formájában nincs sok értelme*, mivel a megváltozott jogi környezetben sem alkalmas arra, hogy célját – azaz a sértettek számára hatékony és gyors, a bizonyítási eljárás sikerét is elősegítő védelmi eszköz nyújtását – a jogalkotó szándékának megfelelően betöltsön. Egy jól működő és ennek megfelelően szabályozott távollattartásra pedig szükség volna mind a potenciális sértettek védelmében, mind pedig azért, mert éppen a feszültség forrásánál adna lehetőséget a terhelt személyi szabadságának elvonása helyett az arányos intézkedés alkalmazására.²⁴ Emellett, amint azt a hivatkozott európai bírósági ítélet is mutatja, hazánk elmarasztalásra is számíthat konkrét ügyekben a hatékony védelem elmaradása miatt.²⁵

²³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága által a Kalucza kontra Magyarország-ügyben (57693/10. sz. kérelem) meghozott és 2012. július 24-én véglegessé váló ítélet 64. pontja.
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-110452>

²⁴ Az nem volna helyes út, hogy adott esetben pusztán azért kelljen szigorúbb kényszerintézkedést, akár előzetes letartóztatást indítványoznia az ügyésznek, illetve alkalmaznia a bíróságnak, mert a távollattartás a hatvannapos maximális tartama miatt nem megfelelő a speciális bűnismétlés megakadályozására. Egy ilyen gyakorlat már a másik oldalról, a terhelti jogok szempontjából lehetne emberi jogilag aggályos, és vezethetne elmarasztaló strasbourgi ítéletekhez. Meg kell jegyezni, hogy bár a távollattartás önkéntes jogkövetésen alapuló kényszerintézkedés, de be nem tartásához a törvény szigorú sankciók lehetőségét fűzi a *Be.* 139. § (2) bekezdésében, amikor kimondja, hogy ha a terhelt a távollattartás szabályait szándékosan megszegi, és ezt utólag nem menti ki, előzetes letartóztatása rendelhető el, illetőleg ha ez nem szükséges, rendbírósággal sújtható.

²⁵ A szóban forgó strasbourgi ítéletben felvetett probléma összetettebb volt a határidők hiányának kérdésénél, a testület a kérelmező által indítványozott távollattartásról szóló konkrét döntések tartalmát is kemény kritikával illette. Az azonban egyértelműen kiderült az ítélet 59. pontjából, hogy az emberi

Javaslatok

Mit sem érne a problémák feltárása annak továbbgondolása nélkül, hogy miként lehetne a távoltartást az alapvető céljainak és tartalmi szabályainak megtartása mellett hatékonyan alkalmazhatóvá tenni, ezért nagy vonalakban erre is kísérletet teszek. A magam részéről megfontolásra érdemesnek tartom egyrészt az eljárási rend olyan irányú megváltoztatását, amely sértetti indítvány esetén, ha még nem történt gyanúsítás, az ideiglenes megelőző, illetve a megelőző távoltartás irányába viszi a döntést időlegesen, a gyanúsítás szükségességéről való nyomozó hatósági állásfoglalásig.²⁶ Ezáltal a büntetőeljárás kényszerintézkedésről való döntés előtt rendszerszinten kerülhetne sor megfelelő intézkedésre akkor is, ha a sértett esetleg nincsen tisztában a távoltartás valamilyen lehetséges formájával, és azt eredetileg – bízva a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságában és gyorsaságában, akár abban az esetben is, ha nem került sor helyszíni rendőri intézkedésre – csak a büntetőeljárásban tervezte érvényesíteni. Ha pedig úgy alakul, hogy a polgári bíróság nemperes eljárásban elrendeli a megelőző távoltartást, akkor indokolt volna az ott alkalmazható legfeljebb 30 napon belül döntési helyzetbe hozni a nyomozó hatóságot arra nézve, hogy gyanúsítás közlése indokolt-e, és akkor a sértett indítványának büntetőeljárás elbírálása előtt nem telnének el akár hetek, hónapok a tényleges védelem biztosítása nélkül. Ez a javaslatom – amely tehát az eltérő távoltartási formák gyakorlati harmonizálását szolgálná – nem is feltétlenül igényelne jogszabályváltozást, a nyomozó hatóságok intézkedéseivel, belső szabályok kialakításával is bevezethetőnek tűnik egy ehhez megfelelő protokoll.²⁷

jogok európai egyezményére alapítva az államnak jelentős – és kártérítési felelősséget is magával vonó – kötelezettsége van az áldozatok hatékony védelmének kialakítására: „A 8. cikk alapján az államnak kötelessége az egyéni és lelki integritásnak más személyektől érkező fenyegetésekkel szembeni megvédelmezése.”

26 Természetesen csak abban az esetben, ha a távoltartás eltérő formáinak feltételei egyaránt valószínűsíthetők, és a megelőző távoltartásnál előírt személyi kör is megfelelő, azaz hozzátartozókról van szó. A problémát egyébként az ideiglenes megelőző távoltartó határozat részletes szabályairól szóló 52/2009. (IX. 30.) IRM rendelet sem orvosolja, hiszen elsősorban a bántalmazás helyszínén való eljárásra ír elő szabályokat.

27 Az országos rendőrfőkapitány 32/2007. (OT 26.) számú, a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló ORFK-utasítása még értelemszerűen nem tartalmazza a 2009-ben hatályba lépő távoltartási törvényben szereplő jogintézményeket, illetve az áldozatoknak az azokról való felvilágosításának köteleességét; míg a 37/2009. (OT 22.) számú, a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható ideiglenes megelőző távoltartás rendőrségi feladatainak végrehajtásáról szóló ORFK-utasítás kizárólag a címében szereplő ideiglenes megelőző távoltartásra koncentrálni igen részletesen, de a két utasítás együttesen sem teremti meg a kapcsolatot a különböző távoltartási formák között, ekként az általam vázolt jogalkalmazási problémákat sem oldja meg.

Mindemellett viszont a probléma igazán hatékony megoldása érdekében okvetlenül szükségesnek látszik a Be. módosítása is a nyomozási bírói döntés időszerűségének megteremtésére. Ennek érdekében szükségesnek tartanám az eljárási szabályok olyan irányú megváltoztatását, amely a gyanúsítás közlése után sértetti indítvány esetében is hasonló – és hasonlóan időszerű – eljárást tenne lehetővé, mint ha az ügyész élt volna ilyen indítvánnyal. Ehhez nem is kellene a terheltet őrizetbe venni, hiszen a sértetti indítvány automatikusan nem járhat ilyen eredménnyel, hanem elegendő volna a szabályokat úgy megváltoztatni, hogy az ügyész a sértetti indítvány esetében is aktív szerephez jusson, és – akár a nyomozó hatóság útján – közeli határnapra gondoskodjon az érintetteknek a bíróság ülésére történő idézéséről, értesítéséről, esetleg előállításáról, miáltal a döntés napokon (akár 72 órán) belül megszülethetne. Ez nem jelentené azt, hogy az ügyésznek állást kellene foglalnia a sértetti indítvány indokoltságáról, hanem csupán abban vállalna szerepet, hogy a bíróság mihamarabb döntési helyzetbe jusson, azaz – hasonlóan a bíróság elé állításos eljáráshoz – megszervezné az ülést.

Tartalmi javaslatom pedig – amint az már kiderülhetett – egyértelműen a hatvannapos maximális tartam meghosszabbíthatóságának, illetve a kényszerintézkedés szakaszos felülvizsgálhatóságának a bevezetése az előzetes letartóztatás, illetve a házi őrizet tartamaihoz hasonlóan, hiszen e nélkül a büntetőeljárás távoltartás sem sokkal hatékonyabb eszköz az áldozatok védelmére, mint a megelőző távoltartás rövid ideig alkalmazható formái.²⁸

Megítélésem és tapasztalatom szerint a szabályozás ilyen irányú és megfelelően kimunkált, de kazuisztikus szövegezést még nem igénylő módosításai feltétlenül szükségesek volnának ahhoz, hogy a távoltartás kényszerintézkedés jogintézménye betöltse a jogalkotó által neki szánt szerepet, megfeleljen az európai emberi jogi követelményeknek és a büntetőeljárás keretei között is megteremtse az időszerű bírói döntés lehetőségét a hatékony védelem érvényesítése érdekében.

²⁸ Egy ilyen változtatás megkívánná annak jogszabályi rendezését is, hogy a sértett milyen határidőben és milyen módon indítványozhatja a távoltartás meghosszabbítását.